

ÇEVİRİ: EMRAH İMRE

Onlar sadece teoride anarşisttirler; bense hem teoride hem pratikte anarşistim. Onlar aptal anarşistler, bense akıllı bir anarşistim. Doğru duydunuz, azizim, gerçek anarşist benim. Onlar –sendikacılar ve eli bombalı tipler– anarşizmin çöplüğüdürler.

FERNANDO PESSOA

Anarşist Banker

FERNANDO PESSOA
ANARŞİST
BANKER

Can Modern
Kısa Modern / 17

Anarşist Banker, Fernando Pessoa

O Banqueiro Anarquista

İlk baskı: *Contemporânea*, Sayı 1, Mayıs 1922.

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Guimarães Editores, 2009.

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ağustos 2020, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 4 000 adet yapılmıştır.

Portekizce aslından çeviren: Emrah İmre

Dizi editörü: Emrah Serdan

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt:

Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4573-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

FERNANDO PESSOA
ANARŞİST
BANKER

Uzun öykü

Portekizce aslından çeviren: Emrah İmre

**Fernando Pessoa'nın
Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:**

Huzursuzluđun Kitabı, 2006

Uzaklıklar, Eski Denizler, 2009

FERNANDO PESSOA, 1888'de Lizbon'da doğdu. 1896-1905 yılları arasında Güney Afrika'da yaşadı ve orada tam bir İngiliz eğitimi gördü. Portekiz modernizminin öncülerinden olan Pessoa, ilk şiirlerini 1912'de Portekiz Rönesans hareketinin yayın organı *Águia* dergisinde yayımladı. Aynı yıllarda, düzyazı metinler, eleştiri ve denemeler yazdı. 1913'te fütürist harekette yer aldı ve Sá Carneiro ile birlikte Portekiz öncü edebiyatını başlatarak, Paulismo akımını yarattı. Pessoa'nın farklı yazar kimliklerinin yansıması olan bu kökteş şair ve yazarlar Alberto Caeiro, Álvaro de Campos, Ricardo Reis ve Bernardo Soares Fernando Pessoa'nın kendisidir. Pessoa 1935'te Lizbon'da ardında yayımlanmış sadece dört kitap bıraktı. Portekizce olarak yayımlanan tek eseri *Mensagem*'dir [Mesaj]. Ardında bıraktığı elyazması fragman sayısı 25-27 bin arasındadır.

EMRAH İMRE, 1980'de İstanbul'da doğdu. Auckland Üniversitesi'nde Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat öğrenimi gördü. İngilizce, Portekizce, İspanyolca ve Fransızcadan çeviriler yaptı. José Saramago, Gabriel García Márquez, Luisa Valenzuela, Mario Vargas Llosa, Carlos Fuentes, Virginia Woolf, Luis Sepúlveda, Gilbert Adair, Daniel Galera, Samanta Schweblin, César Aira gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirdi. 2011'den beri Can Yayınları'nda editörlük yapan Emrah İmre, İsviçre ve Yeni Zelanda'dan sonra yaşamını Brezilya'da sürdürmektedir.

Akşam yemeğini yeni bitirmiştik. Mühim bir tacir ve işadamı olan banker arkadaşım karşımda boş bakışlarla purosunu tütürmekteydi. İyiden iyiye can çekişmekte olan sohbetimizin ölüsü artık aramıza serilivermişti. Tesadüfen aklıma gelen bir fikirten yardım alarak onu diriltmeye çalıştım. Gülümseyerek ona döndüm.

“Sahi, geçen gün birileri bana sizin bir zamanlar anarşist olduğunuzu söyledi.”

“Bir zamanlar değil; eskiden de öyleydim, şimdi de öyleyim. Bu konuda hiç değişmedim. Halen bir anarşistim.”

“Demeyin! Anarşistsiniz demek! Ne açıdan anarşistsiniz? Ancak kelimenin anlamını değiştirirseniz mümkün bu...”

“Bildik anlamını değiştirirsem mi? Yok, değiştirmiyorum. Kelimeyi bildik anlamıyla kullanıyorum.”

“Yani tamı tamına işçi örgütlerindeki tiplerin anarşist oldukları anlamda mı anarşistsiniz? O eli bombalı, sendika kuran tiplerle aranızda hiçbir fark yok mu yani?”

“Fark olmasına var... Olduğu aşikâr. Ama sizin sandığınız gibi değil. Galiba siz toplumsal teorilerimin onlarınkiyle aynı olmadığından şüpheleniyorsunuz...”

“Ah, şimdi anladım! Siz teoride anarşistsiniz, ama iş pratiğe geldiğinde...”

“Pratikte de teoride olduğum kadar anarşistim. Üstelik pratikte o bahsettiğiniz tiplerden katbekat daha anarşistim. Yaşamım bunun başlıca kanıtıdır.”

“Ha?”

“Yaşamım bunun başlıca kanıtı, arkadaşım. Böyle şeylere asla kafa yormayan asıl sizsiniz. Haliyle söylediğimi saçmalık olarak görüyor ya da sizinle dalga geçtiğimi sanıyorsunuz.”

“Gerçekten hiçbir şey anlamadım! Şayet... şayet siz yaşamınızı yıkıcı ve antisosyal sayıp anarşizme o anlamı yükleyorsanız başka tabii.”

“Öyle olmadığını biraz önce söyledim ya – ‘anarşizm’e bildik anlamından farklı bir anlam yüklediğimi söyledim.”

“Pekâlâ, ama halen anlayamadım. Asıl anarşist teorilerinizle yaşamınızda yaptıklarınız, yani yaşadığınız hayat arasında hiçbir fark olmadığını mı söylüyorsunuz bana? Yaşamınızın bildik anlamda ‘anarşist’ olan insanlarınkiyle birebir aynı olduğuna inanmamı mı bekliyorsunuz?”

“Yok, öyle değil. Teorilerimle yaşantım arasında hiçbir uyumsuzluk olmadığı gibi mutlak bir uyum bulunduğu

nu kastediyorum. Sürdüğüm yaşamın sendikacıların ve eli bombalı tiplerin yaşamına benzemediği doğru. Fakat asıl anarşizme, kendi anarşist ideallerine uymayan onların yaşamlarıdır, benimki değil. Benimkinde –evet, banker olarak, hatta dilerseniz tacir, istifçi, ne derseniz deyin– benimkinde anarşizmin teorisiyle pratiği beraberdir ve ikisi de geçerlidir. Sizse onlardan farklı olduğumu vurgulamak amacıyla beni uyuz sendikacılar ve eli bombalı tiplerle kıyasladınız. Farklıyım onlardan, ama farkımız şu: Onlar (evet, ben değil onlar) sadece teoride anarşisttirler; bense hem teoride hem pratikte anarşistim. Onlar aptal anarşistler, bense akıllı bir anarşistim. Doğru duydunuz, azizim, gerçek anarşist benim. Onlar –sendikacılar ve eli bombalı tipler (bir zamanlar ben de onlardan biriydim ve tam da gerçek anarşistliğimden dolayı ayrıldım)– anarşizmin çöplüğüdürler, meşhur liberteryen öğretinin damızlık dişileridirler.”

“Yok artık, daha neler! Olmaz öyle şey! Peki yaşamınızı –yani bankerlik ve ticaret yaşamınızı– anarşist teorilerle nasıl bağdaştırıyorsunuz? Anarşist teoriden anladığınız bildik anarşistlerin anladığıyla tıpatıp aynıysa yaşamınızla nasıl bağdaştırıyorsunuz? Doğru anladıysam, üstüne bir de onlardan fazla anarşist olduğunuz için farklı olduğunuzu iddia ediyorsunuz, değil mi?”

“Aynen öyle.”

“O halde hiçbir şey anlamadım.”

“Anlamayı arzuluyor musunuz peki?”

“Arzulamaz olur muyum.”

Purosu dudaklarının arasında sönmüştü; eline alıp ya-

vaşça tekrar yaktı; alevi dinen kibriti zarifçe kül tablasına bıraktı. Sonra bir anlığına indirdiği başını kaldırıp şöyle dedi:

“Bakın. Ben bu şehrin halkının arasında, işçi sınıfında doğdum. Tahmin edersiniz ki ne iyi şartlara ne de konumuma miras aracılığıyla ulaştım. Yalnızca doğuştan parlak bir zekâya ve kuvvetlice bir iradeye sahiptim. Ama bunlar doğal yeteneklerdi, alt sınıfta dünyaya gelmiş olsam da elimden alınamazdı.

İşçilik yaptım, alın teri döktüm, kıt kanaat geçindim; kısacası o çevrelerdeki çoğu insandan farksız yaşadım. Aç kaldığım hiç olmadıysa da birkaç kez epey yaklaştım. Ancak açlık çekseydim de bu durum sonradan olacakları değiştirmez, size anlatacaklarımı, yaşamımın eski veya şimdiki halini etkilemezdi.

Özetle, alelade bir işçiydim. Herkes gibi sırf çalışmam gerektiği için çalışıyor, olabildiğince az emek veriyordum. Ama akıllı mı akıllıydım. Her fırsatta yeni şeyler okur, tartışırdım, aptal olmadığım için de kaderime ve onu bu hale getiren toplumsal koşullara karşı büyük bir memnuniyetsizlik duyuyor, isyan etmek istiyordum. Biraz evvel dediğim gibi, doğruya doğru, kaderim çok daha kötü olabilirdi; ama o zamanlar kendimi talihin toplumsal gelenekler aracılığıyla bütün adaletsizlikleri sırtına yüklediği biri gibi görüyordum. Böylece yirmi yaş civarında –taşçatlasayirmi bir– anarşist oldum.”

Bir an duraksadı. Gövdesini tamamen benden yana döndürdü. Biraz daha öne eğilerek konuşmayı sürdürdü.

“Hep kafası fena çalışmayan biri oldum. İsyen edesim

geliyordu. İsyânımın kökenini anlamak istiyordum. Bilinçli ve inançlı bir anarşiste dönüştüm – bugün de aynı şekilde bilinçli ve inançlı bir anarşistim.”

“Peki ya teoriye dair bugünkü düşünceniz, o zaman-kiyle aynı mı?”

“Aynı. Anarşizmin asıl teorisi tektir. Anarşist olduğumdan beri teorim aynıdır, birazdan göreceksiniz. Doğa vergisi zekâmdan dolayı bilinçli bir anarşiste dönüştüğümü söylüyordum. İyi de anarşist ne demektir? Toplumsal açıdan eşitsiz doğmamıza yol açan adaletsizliğe başkaldıran biridir – özünde bundan ibarettir. Bunun sonucunda da bu eşitsizliği mümkün kılan toplumsal geleneklere karşı başkaldırı ortaya çıkar. Kastettiğim, işin psikolojik yönü, yani, insanların nasıl olup da anarşiste dönüştüğü; mesele- nin teorik kısmına birazdan geleceğiz. Şimdi benim koşullarıma sahip akıllı bir bireyin nelere başkaldıracağını düşünün. Dünyaya bakınca ne görür? Biri milyonerin evladı olarak doğar, paranın önleyeceği ya da zayıflatacağı –sayısı hiç de az olmayan– talihsizliklere karşı daha beşikten itibaren korunur; ötekiyse sefalet içinde doğar, ağzın bol yemeğin kıt olduğu bir ailede fazladan bir ağızdır. Biri kont ya da marki olarak doğar, bu sebeple herkesten saygı görür, ne yaparsa yapsın fark etmez; ötekiyse tıpkı benim gibi doğar, insan yerine konmak için bile her şeyi düzgün yapması gerekir. Birileri öyle refah içinde doğarlar ki diledikleri gibi okula gider, seyahat eder, kendini geliştirir, böylece zekâsı doğuştan gelen kişilerden (hani neredeyse) daha zeki hale gelirler. Böyle sürer gider, hem de her konuda.

Doğruya doğru, doğanın adaletsizliklerinden kaçış

yok. Oysa toplumun ve ona ait geleneklerinkiler öyle mi – onlardan neden kaçınmayalım ki? Kabul ediyorum –zaten başka çarem yok–, Doğa'nın bahsettikleri sayesinde –yetenek, kuvvet, zindelik– bir insan benden üstün olabilir; kabul etmediğim, onun anne karnında edinmediği, kendisine ancak dünyaya gelince bahşedilen takma nitelikler –yani zenginlik, toplumsal konum, rahat yaşam, vb.– açısından benden üstün olması. Benim anarşizmim işte bu düşüncelerin körüklediği başkaldırıdan doğdu, dediğim gibi, bugüne dek en ufak bir değişiklik yapmadan savunduğum anarşizm bu.”

Yine durakladı, lafa nasıl devam edeceğini düşünür gibi bir hali vardı. Purosundan bir nefes çaktı ve başını yana çevirip dumanı yavaşça benden uzağa üfledi. Sonra konuşmayı sürdürmek üzere yine bana döndü. Ancak bu kez lafını ben kestim.

“Bir sorum var, merak ediyorum. Niçin özellikle anarşist oldunuz? Mesela sosyalist olabilirdiniz, ya da ona yakın başka bir ilerici düşünceyi benimseyebilirdiniz. İçinizdeki başkaldırı hissiyle gayet güzel uyuşurdu. Söylediklerinizden çıkardığım kadarıyla anarşizmden anladığınız (ki bence anarşizmin iyi de bir tanımı), bütün toplumsal gelenek ve yöntemlere başkaldırmak, hepsinin ortadan kaldırılmasını arzulamak ve bunun için gayret göstermek.”

“Aynen öyle.”

“İyi de, niçin daha ılımlı başka yöntemler yerine böyle aşırı bir yöntemde karar kıldınız?”

“Hemen söyleyeyim. Ben bu meselelere çok kafa yordum. Okuduğum broşürlerde elbette bütün bu teorileri gö-

rüyordum. Anarşist teoriyi –gayet güzelce dile getirdiğiniz gibi, uç bir teori– seçme sebeplerimi size kısaca özetleyeyim.”

Bir an dalıp gitti. Sonra yine bana döndü.

“Asıl kötülük, hatta yegâne kötülük, toplumsal gelenekler ve kurgulardır; doğal hakikatlerin üstüne çökerler – aileden paraya, dinden devlete her şeyin üstüne. İnsan erkek ya da kadın olarak doğar – demek istediğim, yetişkin erkek mi kadın mı olacağı doğduğu anda bellidir, oysa evlenecek mi, zengin mi fakir mi olacak, Katolik mi Protestan mı, Portekizli mi İngiliz mi, doğduğu anda belli değildir. Bütün bunlar toplumsal kurgulardan ibarettir. Peki bu toplumsal kurgular niye kötüdür? Tam da kurgu oldukları, doğal olmadıkları için. Para da devlet de, aile kurumu da dinler de birbirinden kötüdür. Bunlardan başka kurgular ortaya çıksaydı onların da kötü olması kaçınılmazdı, çünkü onlar da özünde kurgu olacak, doğal gerçeklerin üstüne çökecekti. Bütünüyle, saf anarşist olmayan her sistem de birer kurgudur. Bütün arzumuzu, gayretimizi, zekâmızı kullanarak bir toplumsal kurgunun yerine bir başkasını nakletmek, ya da nakletmeye katkıda bulunmak abestir, hatta suç teşkil eder, çünkü her şeyi olduğu gibi bırakmak amacıyla toplumsal kargaşa yaratmak anlamına gelir. İnsanın doğasını ezen ve bastıran toplumsal kurguları adaletsiz buluyorsak, gayretimizi hepsini yok etmek için kullanabilecekken niye yerlerine başka kurgular koymaya harcayalım ki?

Bence sağlam bir görüş bu. Ama varsayalım ki öyle olmasın; varsayalım ki birileri bize karşı çıksın, her şey iyi

güzelse de anarşist sistemin pratikte mümkün olmadığını söylesin. Gelin meselenin bu kısmını irdeleyelim.

Anarşist sistem pratikte niçin mümkün olmayacakmış? Bizim ilericiler olarak yola çıktığımız ilke sadece güncel sistemin adaletsiz olduğunu değil, adaletsizliğin yerine daha adaletli bir sistemi koymanın fayda sağlayacağını savunur. Böyle düşünmediğimiz takdirde ilerici değil burjuva oluruz. Peki bu adalet ölçütü nereden geliyor? Doğal ve sahici olandan geliyor, karşısındaysa toplumsal kurgular ve geleneğin yalanları var. Tabii doğal dediğimiz şeyin tamamı doğaldır, yarısı, çeyreği ya da sekizde biri değil. Öyleyse iki olasılık söz konusudur: Doğal olanın toplumsal seviyede gerçekleştirilmesi ya mümkündür ya da değildir; başka bir deyişle, toplum ya doğaldır ya da özünde kurgudur ve hiçbir şekilde doğal olamaz. Toplumun doğal olması mümkünse, anarşist ya da özgür toplumun varlığı da mümkün olabilir ve olmalıdır da, çünkü tamamı doğal olan toplum böyledir. Toplum doğal olamıyorsa, (herhangi bir sebeple) kurgu olmaya mecbursa, kötünün iyisini seçmeli, bu kaçınılmaz kurgunun içinde onu olabildiğince doğal hale getirmeliyiz. Kurguların en doğalı hangisidir? Aslında hiçbiri doğal değildir, çünkü kurgudur; en doğalı, bizim durumumuzda, en doğal görünen, en doğal hissedilen mi olacaktır? Alışık olduğumuz kurgudur bu. (Anlayacağınız üzere: Doğal olan içgüdüsel olandır; içgüdü olmamasına rağmen her açıdan içgüdüye benzeyen şeye ise alışkanlık denir. Puro içmek doğal değildir, içgüdü'nün bir ihtiyacı değildir ama alıştığımız takdirde doğal hale gelir, içgüdüsel bir ihtiyaca dönüşür.) Alışkanlıklarımızın özündeki toplumsal

kurgu hangisidir? Şimdiki sistemdir, yani burjuva sistemi. Öyleyse, mantiken ya toplum denen şeyi doğal kabul edip anarşizmi savunmamız gerekir ya da bunun mümkün olmadığına kanaat getirip burjuva rejiminin savunucusu oluruz. Ortası yoktur. Anladınız mı?”

“Evet; bu gayet sağlam bir görüş.”

“Henüz yeterince sağlam sayılmaz. İcabına bakılması gereken aynı türden bir itiraz daha var. Bir yandan anarşist sistemin gerçekleştirilebilir olduğunu kabul edip diğer yandansa bunun çabucak gerçekleştirilebileceğinden şüphe duymak mümkün – yani, burjuva toplumdaki özgür topluma, arada bir ya da birden fazla rejim veya safha olmaksızın geçilebileceğinden. Bu itirazda bulunan kişi, anarşist toplumu iyi ve gerçekleştirilebilir bir şey olarak kabul eder; ama burjuva toplumla anarşist toplum arasında bir nevi geçiş safhası bulunması gerektiğini öne sürer.

Pekâlâ. Varsayalım ki öyle olsun. Nedir bu ara safha? Amacımız anarşist ya da özgür toplum olduğuna göre bu ara safha ancak insanlığı özgür topluma hazırlayacak bir safha olabilir. Bu hazırlık maddi de olabilir, yalnızca zihinsel de; diğer bir deyişle, insanlığın özgür toplum fikrine uyum sağlamasını destekleyen bir dizi maddi ya da toplumsal değişim olabilir, ya da kademeli ve etkili bir propaganda şeklini alıp insanları özgür toplum fikrini arzulamaya ya da kabul etmeye zihinsel olarak hazırlayabilir.

İlk duruma, yani insanlığın özgür topluma kademeli ve maddi olarak uyum sağlamasına bakalım. İmkânsızdır bu; hatta imkânsızdan öte, abestir. Bir şeye maddi açıdan uyum sağlayabilmek için öncelikle o şeyin var olması şart-

tır. 23. yüzyılın nasıl olacağını şimdiden bilsek bile hiçbiri-
miz o yüzyılın toplumsal ortamına maddi açıdan uyum
sağlayamayız; çünkü 23. yüzyıl ve toplumsal ortamı henüz
maddeten var olmamıştır. Böylece vardığımız sonuç, bur-
juva toplumdan özgür topluma intikal ederken, uyum, ev-
rim ve geçişin yalnızca zihinsel düzeyde gerçekleşebilece-
ğidir; insan zihinleri özgür toplum fikrine kademeli olarak
uyum sağlamalıdır. Her halükârda, maddi uyum düzeyinde
bir varsayım daha mevcuttur.”

“Usandım bu kadar çok varsayımdan!”

“Arkadaşım, aklı başında her birey, kendi öğretisine
güvendiğini açıkça dile getirmeden evvel olası bütün iti-
razları değerlendirmeli ve çürütmelidir. Hem bu söyledik-
lerim sizin bana sorduğunuz soruya yanıt teşkil ediyor.”

“Pekâlâ.”

“Dediğim gibi, maddi uyum düzeyinde her halükârda
bir varsayım daha mevcuttur. Devrimci diktatörlüğünki.”

“Devrimci diktatörlükten kastettiğiniz nedir?”

“Biraz önce bahsettiğim gibi, maddi düzeyde henüz
var olmayan bir şeye maddeten uyum sağlamak mümkün
değildir. Ancak ansızın bir toplumsal devrim gerçekleştiği
takdirde ilk kurulacak düzen özgür toplum değil (çünkü
insanlık buna hazırlıklı olmayacaktır), özgür toplumu kur-
mak isteyenlerin diktatörlüğü olacaktır. Ama böyleyken,
özgür toplumu temsil eden maddi bir şey, henüz kaba bir
taslak ya da başlangıçtan ibaret de olsa, halihazırda mev-
cut olacaktır. Yani insanlığın uyum sağlayacağı maddi bir
şey halihazırda mevcut demektir. Proletaryanın diktatör-
lüğü fikrini savunan ahmakların mantığı budur, yani man-

tık kurmayı ya da düşünmeyi becerebilseler kuracakları... Dile getirdiğim mantık elbette onlara değil, bana ait. Kendi kendime bir itiraz olarak sunuyorum. Ve şimdi size göstereceğim üzere yanlış bir mantık bu.

Devrimci bir rejim, var olduğu sürece, amacı ya da fikri hangi doğrultuda olursa olsun, maddi açıdan tek bir şeydir: Devrimci bir rejim. Haliyle de devrimci rejim demek bir savaş diktatörlüğü demektir, ya da doğrudan söylemek gerekirse, despot bir askerî rejim; çünkü savaş hali toplumun bir kesimi –devrim yoluyla gücü ele geçiren kesim– tarafından toplumun tamamına dayatılır. Sonuçta ne olur? Sonuçta, bu rejime, rejimin dolaysız, maddi, despot askerî rejimlere özgü varlığına uyum sağlayabilenler, tam da despot bir askerî rejime uyum sağlamış olurlar. Devrimcilere yön veren fikir, baş koydukları amaç, toplumun gerçekliğinde tamamen gözden kaybolmuş, yerini başka her şeyi yok sayan savaş olgusu almıştır. Öyle ki, bir devrimci diktatörlükten çıkan –ve diktatörlüğün süresi uzadıkça bu çıkış da o kadar kapsamlı olur– diktatörlük türü savaşçı bir toplumdur, yani bir nevi askerî despotizm. Zaten başka türlü de beklenemez. Bu hep böyle olmuştur. Ben tarihi pek bilmem, ama bildiklerim bunu doğruluyor; doğrulamaması mümkün değil. Roma’daki siyasi çalkantıdan ne çıktı? Roma İmparatorluğu ve askerî despotizmi. Fransız Devrimi’nden ne çıktı? Napoléon ve askerî despotizmi. Rus Devrimi’nden ne çıkacağını da göreceksiniz... Özgür toplum fikrinin gerçeğe dönüşmesini onlarca yıl geciktirecek şeyler çıkacağı kesin. Gerçi kara cahil ve gizemci bir halktan ne beklenir ki zaten?

Neyse, konudan sapıyorum. Mantiğımı anladınız mı?”

“Fevkalade iyi anladım.”

“Öyleyse sonuca nasıl ulaştığımı da anlamışsınızdır. Amaç: Anarşist toplum, özgür toplum; araç: Burjuva toplumdaki arada hiçbir safha olmadan, dosdoğru özgür topluma geçiş. Bu geçişi hazırlayacak ve mümkün kılacak olan sa yoğun, kapsamlı ve zihinleri meşgul edecek bir propagandadır, böylece bütün zihinler işlenmeye hazır hale gelir ve direnişin her türlü zayıflar. Elbette ‘propaganda’ derken kastettiğim sadece yazılı ve sözlü olan değil; zihinleri özgür topluma hazırlayacak ve gelişi için direnişi zayıflatacak olan dolaylı ve dolaysız her türlü eylemi kastediyorum. Böylece, bastırılması gereken hemen hiçbir direniş kalmayınca, toplumsal devrim hızla ve kolaylıkla gelecek ve devrimci diktatörlük kurmak gerekmeyecek, çünkü dayatma gerektiren kimse olmayacak. Şayet bu şartlar sağlanamazsa anarşizmin hayata geçirilmesi de mümkün değil demektir; anarşizmin hayata geçirilmesi mümkün değilse de, size şimdi kanıtlarla ortaya koyduğum üzere, savunulabilir ve adil toplum olarak geriye bir tek burjuva toplumu kalır.

Anlayacağınız, ben böyle ve bu sebeplerle anarşist oldum, cüretkârlıkta geri kalan başka toplumsal öğretileri yanlış ve doğaya aykırı diyerek bu yüzden reddettim.

İşte böyle. Artık asıl hikâyeme dönelim.”

Bir kibrit çaktı ve purosunu yavaşça yaktı. Biraz düşündükten sonra konuşmayı sürdürdü.

“Benimle aynı görüşleri paylaşan başka bir sürü genç vardı. Çoğu işçi evladıydı ama arada sırada öyle olmayanlar

da çıkıyordu; ortak noktamız fakir olmamız ve hatırladığımız kadarıyla aptal sayılmayıştımızdı. Okuyup öğrenmeye, fikirlerimizi yaymaya istekliydik. Hem kendimiz hem başkaları için, insanlığın tamamı için yeni bir toplum arzulu-yorduk, insanlara doğanın dayatmadığı alçaklıklar, acılar, kısıtlamalar dayatan ve onları yapay yollardan eşitsiz kılan bütün bu önyargılardan bağımsız bir toplum. Şahsım adına okuduklarım da bu görüşleri pekiştiriyordu. O dönemde sayıları hayli çoğalan ucuz liberteryen kitapların hemen hepsini okudum. Dönemin propagandacılarının düzenlediği konferans ve mitinglere gittim. Okuduğum her kitap, dinlediğim her söylev, fikirlerimin ne kadar doğru ve adil olduğuna beni daha da ikna etti. Tekrar ediyorum dostum, o zamanlar ne düşünüyorduysam bugün de aynısını düşünüyorum, aradaki tek fark, o zamanlar sadece düşünürken artık hem düşünüyor hem de uyguluyor olmam.”

“Pekâlâ; buraya kadar her şey hoş. Anarşiste bu sayede dönüştüğünüze şüphem yok, geçmişte anarşist olduğunuzu da gayet iyi anladım. Bu konuda başka kanıt ihtiyacım yok. Benim asıl merak ettiğim bu zıtlığı içinizde nasıl barındırabildiğiniz. Gerçi aşağı yukarı tahmin de edebiliyorum.”

“Hayır, tahmin falan edemiyorsunuz. Demek istediğinizi anlıyorum... Biraz önce duyduğunuz fikirleri temel alarak anarşizmi hayata geçirilebilir bulmadığıma, dolayısıyla da söylediklerimden yola çıkarak sadece burjuva toplumun savunulabilir ve adil olduğunu düşündüğüme kanaat getiriyorsunuz. Öyle değil mi?”

“Evet, aşağı yukarı öyle tahmin etmiştim.”

“İyi de, sohbetimizin başından beri size anarşist olduğumu söylüyorsam, sadece eskiden değil halen öyle olduğumu tekrar tekrar dile getiriyorsam bu nasıl mümkün olabilir? Sizin mantığınıza göre şayet ben şimdi banker ve tacir olduysam eskiden de anarşist değildim, burjuvaydım.”

“Evet, haklısınız. Peki öyleyse nasıl?.. Haydi, anlatın artık.”

“Dediğim gibi, ben o dönemde (halen olduğum gibi) akli başında biriydim, aynı zamanda da eylem adamıydım. Bunlar doğal özellikler; bana beşikte bahşedilmediler (beşiğim olduysa tabii), kendimden gelen şeyler. Neyse. Anarşist olduğumdan, sırf söylev dinlemek ve dinlediklerini arkadaşlarla tartışmaktan ibaret olan pasif anarşistliği katlanılmaz buluyordum. Böyle olmazdı: Bir şey yapmak lazımdı! Emek vermek, ezilenlerin ve toplumsal gelenek mağdurlarının davası uğruna mücadele etmek lazımdı. Mücadeleye elimden geldiğince katkıda bulunmaya karar verdim. Liberteryen davaya nasıl faydalı olabileceğime kafa yormaya başladım. Eylem planımın ana hatlarını oluşturmaya giriştim.

Anarşist ne ister? Özgürlük – hem kendisi hem başkaları için, bütün insanlık için özgürlük. Toplumsal kurguların etkisinden ya da baskısından özgür olmak ister; doğarak dünyaya adım attığı günkü gibi özgür olmak ister, zaten adalet gereği öyle de olmalıdır; bu özgürlüğü hem kendisi hem başka herkes için ister. Doğa karşısında herkesin eşit olması mümkün değildir: kimi insan uzun doğar, kimi kısa; kimi güçlü, kimi zayıf; kimi akıllı, kimi akılsız. Ama bunlardan ötesine bakıldığında herkes eşit olabilir; aşılma-

sı gereken tek engel toplumsal kurgulardır. O zamanlar düşündüğüm de, asıl yıkılması gerekenin bu toplumsal kurgular olduğuydu.

Onları yıkmak lazımdı. Ancak önemli bir noktayı da unutmuyordum: Yıkarken özgürlüğe fayda sağlamak, özgür toplumun yaratılmasına katkıda bulunmak gerekiyordu. Zira toplumsal kurguları yıkma işi özgürlük yaratmaya veya özgürlüğe yol hazırlamaya yarayabileceği gibi farklı toplumsal kurgular tesis etmeye de yarayabilir, ki bunlar da yine kurgu temelli olduklarından aynı derecede kötüdürler. Bu noktada dikkat etmek lazımdı. Dayanağı şiddet olsa da olmasa da (çünkü toplumsal adaletsizlikler karşısında her yol mubahtı) uygun bir eylem yöntemi bellemek lazımdı, ki bu sayede toplumsal kurguların yıkılışına katkıda bulunurken aynı zamanda gelecekteki özgürlüğün yaratılışı engellenmesin; hatta gelecekteki özgürlüğün bir kısmı, mümkünse, şimdiden yaratılsın.

Elbette engel çıkmaması için üstüne titremek gereken bu özgürlük, gelecekteki özgürlüktür, günümüzdeyse toplumsal kurgular tarafından ezilenlerin özgürlüğü. Tabii gücü elinde bulunduranların, iyi konumdakilerin, toplumsal kurguları temsil eden ve onlardan faydalanan herkesin 'özgürlüğü'nü engelleme konusunda tereddüt etmemize hiç gerek yok. Onlarınkine özgürlük değil, tiranlık etme özgürlüğü denir, ki bildiğimiz özgürlüğün tam tersidir bu. Engellemek ve mücadele etmek için asıl kafa yormamız gereken tam da budur. Bence bu gayet açık.”

“Gün gibi ortada. Devam edin.”

“Anarşist özgürlüğü kim için ister? İnsanlığın tamamı

için. İnsanlığın tamamına özgürlük nasıl sağlanır? Bütün toplumsal kurguları yıkararak mı? Bunun açıklamasını size önceden yapmıştım, hani sorunuzun üstüne başka ileri sistemleri tartışıp size nasıl ve niçin anarşist olduğumu açıklarken. Vardığım sonucu hatırlıyor musunuz?”

“Hatırlıyorum.”

“Toplumu tek sıçrayışta burjuva rejiminden özgür topluma geçirecek ani, haşın, ezici bir toplumsal devrim. Yoğun ve devamlı bir çalışmayla, doğrudan ve dolaylı eylemlerle, özgür toplumun gelişi için zihinleri hazırlarken bir yandan da burjuvazinin her türlü direnişini zayıflatarak felç etmeyi amaçlayan bir toplumsal devrim. Anarşizmin bağlamında bizi kaçınılmaz olarak bu sonuca ulaştıran sebepleri tekrar sayıp sizi yormayacağım; zaten halihazırda bahsettim, siz de anladınız.”

“Evet.”

“Bu devrim tercihen dünya çapında, aynı anda dünyanın her köşesinde, en azından önemli noktalarda gerçekleşecek; ya da olmadı, hızla yayılarak sonunda bir noktadan diğerine saçılacak, nihayet her ülkeye ulaşacaktı.

Peki bunu mümkün kılmak için ben ne yapabilirdim? Tek başıma hiçbir şey yapamazdım; değil dünya çapında bir devrim, bulunduğum ülkenin belli bir noktasında bile devrim gerçekleştiremezdim. Elimden tek gelen, var gücümle çalışıp bu devrim için hazırlanmaktı. Bunun nasıl olduğunu halihazırda açıkladım: Mümkün olan her yola başvurarak toplumsal kurgularla mücadele etmek; özgür toplum için mücadele eder ya da propaganda yaparken, ezilenlerin gelecekteki özgürlüğü olduğu kadar şimdiki öz-

gürlüğünü de engellemek; bu sayede gelecekteki özgürlüğün küçük de olsa bir kısmını şimdiden yaratmak.”

Purosundan nefes çekip bir anlığına durakladıktan sonra tekrar konuşmaya başladı:

“Böylece, sevgili dostum, sağduyuma başvurdum. Gelecek için çalışmaya tamam, diye düşündüm; başkalarının özgürlüğü için çalışmakta sorun yok. Peki ama ben? Benim canım yok mu? Hıristiyan olsaydım başkalarının geleceği için memnuniyetle çalışırdım, çünkü karşılığını cennette alacağımı bilirdim; ama bir yandan da Hıristiyan olsaydım anarşist olmazdım, çünkü böyle toplumsal eşitsizlikler kısa yaşamlarımızda önem taşımazdı: Onları dünyevi sınamalar olarak görür, karşılıklarını ebedi yaşamla alacağımı düşünürdüm. Ancak ben Hıristiyan değildim, halen de değilim ve merak ediyordum: Bütün bu fedakârlıklara kimin uğruna girişecektim? Dahası: Niçin bizzat kendimi feda edecektim?

İnancımı kaybettiğim anlar oldu; haksız da sayılmazdım, siz de aynı fikirdesinizdir. Materyalistim ben, diye düşünüyordum; bundan başka yaşam yok, günümü gün edip bu meseleleri unutmak varken niye propagandayla, toplumsal eşitsizliklerle vesaire uğraşıp duracağım ki? Sadece bu yaşama sahip olan, ebedi yaşama inanmayan, doğadan başka kanun tanımayan, doğal olmadığı için devlete karşı çıkan, doğal olmadığı için evliliğe, paraya karşı çıkan biri, diğerkâmlık ve fedakârlık da doğal değilse niye kalkıp başkaları ya da insanlık uğruna fedakârlık etmeyi, diğerkâmlığı savunsun ki? Evet, insanın evli olmak için, Portekizli olmak için, fakir ya da zengin olmak için doğmadığını

gösteren aynı mantık bana onun dayanışmacı olmak için de doğmadığını, sadece kendisi olmak için doğduğunu, dolayısıyla diğerkâm ve dayanışmacının tam tersi, yani safi egoist olduğunu da gösteriyor.

Kendi kendime bu meseleyi tartıştım. Unutma, diyordum kendime, bizler insan türünün üyeleri olarak doğduk ve bütün insanlıkla dayanışmak görevimiz. İyi de 'görev' fikri doğal mıydı? Nereden çıkmıştı ki bu görev fikri? Görev fikri beni sağlığımdan, rahatımdan, kendimi koruma içgüdümünden ve başka doğal içgüdülerimden fedakârlık etmeye zorluyorsa üstümüzde tıpatıp aynı etkiye yol açan herhangi bir toplumsal kurgudan ne farkı kalırdı ki?

Görev fikri, insanlığın dayanışması gerektiği fikri, ancak egoist bir karşılık bulursa doğal kabul edilebilirdi, çünkü öyle olursa, prensipte doğal egoizmle çelişse de, bu egoizme karşılık sağladığı takdirde, neticede onunla çelişmez hale gelirdi. Bir zevkten fedakârlık etmek, bir hiç uğruna fedakârlık etmek, doğal değildir; bir zevkten bir başka zevk uğruna fedakârlık etmek ise Doğa'ya uygundur; iki doğal şeye aynı anda sahip olunamıyorsa içlerinden birini seçmek uygundur. Peki kendimi özgür toplum davasına ve insanlığın gelecekteki mutluluğuna adanmak bana egoist ya da doğal ne tür bir karşılık sağlayabilirdi? Yalnızca bir görevi yerine getirmiş olma, iyi bir amaç uğruna çaba göstermiş olma bilinci; ki ikisi de egoist karşılıklar sayılmaz, ikisi de başlı başına bir zevk sayılmaz, daha ziyade, eğer ki zevk denebilirse, toplumsal kurgudan doğmuş bir zevktir, tıpkı müthiş zengin olmanın verdiği zevk gibi, ya da toplumsal açıdan iyi bir konumda doğmuş olmanın zevki gibi.

İtiraf etmeliyim ki, azizim, inancımı kaybettiğim anlar oldu. Kendi öğretime sadık kalmadığımı, ihanet ettiğimi hissettim. Ama çok geçmeden bütün bunları geride bıraktım. Adalet fikri hâlâ burada, içimde, diye düşündüm. Bana doğal geliyordu. Kendi kaderim için kaygılanmanın ötesinde üstün bir görevin beni beklediğini hissediyordum. Böylece harekete geçmeye karar verdim.”

“Bence bu kararınız müthiş bir sağduyu örneği teşkil etmiyor. Zorluğun üstesinden gelmediniz. Tamamen duygusal bir dürtünün peşinden harekete geçtiniz.”

“Şüphesiz ki öyle. Ama size şu an anlattığım, nasıl anarşist olduğumun hikâyesi ve bugüne dek de olmayı nasıl sürdürdüğümün. Tereddütlerimi, karşılaştığım zorlukları ve onları nasıl alt ettiğimi gerçeğe sadık kalarak önünüze seriyorum. Kabul ediyorum, o sırada karşılaştığım mantıksal zorluğu duygular sayesinde yendim, mantık yürüterek değil. Ama göreceksiniz, daha sonradan, anarşist öğretiyi tam anlamıyla kavrayabildiğimde, o âna dek mantıksal açıdan cevapsız kalan bu zorluk da tam ve mutlak bir çözüme ulaştı.”

“Ne tuhaf.”

“Öyle. Şimdi izninizle hikâyeme devam edeyim. Bahsettiğim zorlukla karşılaştım ve iyi kötü çözdüm. Hemen ardındansa, kurduğum mantık doğrultusunda, karşıma başka bir zorluk çıktı ve o da beni hayli aksattı.

Kişisel hiçbir karşılık beklemeden, yani gerçek anlamda doğal hiçbir karşılık almadan kendimi feda etmeye hazır olmam iyi hoştu; ama ya gelecekteki toplum hiç beklediğim gibi çıkmazsa? Ya özgür toplum diye bir şey asla

var olmadıysa? O zaman kendimi ne uğruna feda ediyor olacaktım? Hiçbir kişisel karşılık beklemeden kendimi bir fikre feda etmek, bu fikre harcadığım emek için hiçbir şey kazanmamak kabul edilebilirdi; ama emek harcadığım şeyin bir gün gerçekten var olup olmayacağını bile bilemeden kendimi feda etmek, çabamın fikre doğrudan katkı sağlamaması – işte bu biraz fazlaydı. Bu zorluğu da öteki gibi duygusal yöntem sayesinde çözdüğümü belirtmeliyim; ama uyardıktan da geçmeyeyim, tıpkı öteki gibi bunu da kendi kendime, mantığımla, anarşizminin tam anlamıyla farkına vardığımda çözdüm, birazdan bahsedeceğim. O sıralar meselenin içinden bir-iki kof sözle çıktım: Ben gelecek için görevimi yerine getiriyordum; gelecek de benim için aynısını yapacaktı. İşte bu minvalde bir şeyler dedim.

Bu çıkarımı ya da çıkarımlarımı yoldaşlarıma açtığımda onlar da bana hak verdi, özgür toplum uğruna var gücümüzle harekete geçmemiz gerektiği konusunda hemfikirdik. Tabii aralarından birkaçı, kafası daha çok çalışanlar, bu açıklamalarım karşısında biraz sarsıldılar; hak vermedikleri için değil, olayları daha önce hiç böyle apaçık görememiş ve zorlukları fark etmemiş oldukları için. Ama neticede hemfikirdik. Hepimiz büyük toplumsal devrim için, özgür toplum için emek verecektik, gelecek bizi haklı çıkarsa da çıkarmasa da fark etmezdi! Kendi aramızda bir grup kurduk ve büyük bir propaganda kampanyasına giriştik – büyük derken, tabii kendi sınırlarımız dahilinde. Epey zaman boyunca zorluklar, anlaşmazlıklar, hatta bazen eziyetler arasında anarşist ideal uğruna emek verdik.”

Bu noktada banker öncekinden daha uzun durakladı. Bir kez daha sönmüş olan purosunu yakmadı. Ansızın dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi, anlatısının en önemli noktasına gelmişçesine beni daha da büyük bir kararlılıkla süzdü ve sesini gürleştirip kelimeleri artan bir şevkle vurgulayarak lafına devam etti.

“Bu aşamada,” dedi, “yeni bir sorun belirdi. ‘Bu aşamada’ derken lafın gelişi tabii. Demek istediğim, propagandamıza birkaç ay devam ettikten sonra yeni bir zorluk dikkatimi çekmeye başladı, üstelik bu seferki öncekilerden de ciddiydi, müthiş ciddi...”

Hatırlıyorsunuz değil mi, hani uzun uzadıya bir muhakemenin ardından karara varmış ve anarşistlerin benimsemesi gereken eylem programını belirlemiştim. Bir yandan toplumsal kurguları yıkmaya katkıda bulunacak diğer yandansa gerek gelecekteki özgürlüğün yaratılmasına gerekse toplumsal kurguların ezdiği kişilerin azıcık özgürlüğünü hiç engellemeyecek bir yöntem, ya da yöntemler; ilk fırsatta gelecekteki özgürlüğü kısmen de olsa yaratmaya başlayacak bir yöntem...

Ne âlâ: Bu ölçütü kararlaştırdıktan sonra bir daha hiç göz ardı etmedim. Derken, bahsettiğim propaganda döneminde başka bir şey keşfettim. Propaganda grubumuzda –sayımız fazla değildi; aşağı yukarı kırk kişiydik– bir tiranlık ortaya çıkmaktaydı.”

“Tiranlık mı ortaya çıkmaktaydı? Nasıl yani?”

“Şöyle anlatayım. Birileri öbürlerine buyruk verip onlara istediklerini yaptırıyorlardı; birileri öbürlerine dayatmada bulunarak onları kendi istedikleri şeye dönüştürü-

yorlardı; birileri yalan ve dolan aracılığıyla öbürlerini kendi istedikleri yere sürüklüyorlardı. Bunları can alıcı konularda yapıyor değillerdi; zaten isteseler de o kadar can alıcı konularımız yoktu. Ancak bunun durmadan, her gün gerçekleştiği ve yalnızca propagandayla alakalı konulara değil, onun dışında da, hayatın olağan akışına tesir ettiği de bir gerçektir. Hiç düşünmeksizin birileri üst, öbürleri ast olmaya kayıyordu. En basit konularda bile görülebiliyordu bu durum. Örneğin gençlerden ikisi beraber bir sokakta yürüyorlardı, sokağın sonuna geldiklerinde birinin sağa öbürünün sola gitmesi gerekiyordu; ikisine de kendi yoluna gitmek kolay geliyordu. Sola giden öbürüne, 'Benimle buradan gelsene,' dediğinde öbürü gayet yürekten, 'Gelemem arkadaş; şuradan gitmem lazım,' diyerek mazeret dile getiriyordu. Ama sonunda, iradesine ve rahatına ters düşmesine rağmen, diğeriyle beraber soldan gidiyordu. Bazen ikna olduğu için yapıyordu bunu, bazen ısrara katlanamadığından, bazense havadan sudan bir sebepten... Yani asla mantıksal bir sebeple yapmıyordu; ansızın adeta dürtüsel bir biçimde ortaya çıkan bir dayatma ve astlık ilişkisi söz konusuydu hep. Bu basit bir örnek, böyle daha önemli önemsiz bir sürü örnek var. Demek istediğimi anlıyor musunuz acaba?"

"Anlıyorum. Ama bunda ne tuhaflık var ki? Daha doğal bir şey düşünülemez zaten."

"Olabilir. Oraya birazdan geleceğiz. Dikkatinizi çekmek istediğim nokta, bu durumun anarşist öğretiyeye tamamen ters düştüğü. Unutmayın, bu bahsettiğim küçük bir grupta meydana geliyordu, herhangi bir etkisi veya önemi

olmayan bir grupta, ciddi sorunlar ya da ölüm kalım meselelerinde sorumluluk taşıyan bir grupta değil. Ayrıca unutmayın, bu grubun üyeleri anarşist dava uğruna ellerinden geleni yapmak için bir araya gelmişlerdi – yani toplumsal kurgulara olabildiğince karşı koymak ve gelecekteki özgürlüğü olabildiğince yaratmak için. Bu iki noktayı iyice anladınız mı?”

“Anladım.”

“Öyleyse gelin bunun ne anlama geldiğini inceleyelim... Özgürlük mücadelesinde emek vermek için özellikle bir araya gelmiş, samimi insanlardan oluşan (samimi olduklarına sizi temin ederim!) küçük bir grup, birkaç ayın ardından, somut tek bir başarıya imza atıyordu – üyeleri arasında tiranlığın ortaya çıkması. Hem de ne tiranlık... Toplumsal kurguların eyleminden türemiş bir tiranlık değildi bu, öyle olsaydı da fena olurdu ama en azından mazur görülebilirdi, gerçi bu kurgularla mücadele eden bizlerin arasında diğer insanlara nazaran fazla itibar görmeyebilirdi; her neyse, yaşadığımız toplumun temelinde bu kurgular vardı ve eylemlerinden kaçmayı başaramıyorsak bu tamamen bizim suçumuz sayılmazdı. Ama asıl mesele bu değildi. Başkalarına buyuran, onları istedikleri yere sürükleyen kişiler bunu para veya toplumsal konum hırsıyla ya da hayali bir üstünlüğe kapıldıkları için yapmıyorlardı; bunu toplumsal kurguların ötesinde bir şeyin, bir tür yeni tiranlığın etkisiyle yapıyorlardı. Üstelik bu tiranlık, toplumsal kurguların halihazırda ezdiği insanlara uygulanıyordu. Yetmezmiş gibi bir de esas dürtüsü tiranlığı yıkmak ve özgürlük yaratmak olan insanlar arasında uygulanıyordu.

Şimdi gelin, bu durumun çok daha büyük, etkisi çok daha geniş, önemli meselelere eğilen ve mühim kararlar alan bir grupta yaşandığını farz edin. Bu grubun da bütün emeğini, tıpkı bizim gibi, özgür bir toplumun inşasına adanmış olduğunu düşünün. Düşündüyseniz söyleyin bana, iç içe geçmiş bu tiranlıklar yığını altında özgür topluma benzer, insanlık haysiyeti taşıyan bir gelecek toplumu görebiliyor musunuz?”

“Haklısınız, sahiden de tuhafmış..”

“Tuhaf, değil mi? Bir o kadar tuhaf bazı ikincil noktalar da mevcut. Örneğin, yardım tiranlığı.”

“Nasıl?”

“Yardım tiranlığı. Aramızdan bazıları, öbürlerine emir vermek ve dayatmalarda bulunmak yerine, tam tersi, onlara canla başla yardım ediyorlardı. Tiranlığın zıddı gibi duruyor, değil mi? Oysa aynı şey. Tiranlığın başka bir hali. Aynı şekilde anarşist ilkelere ters.”

“Yok artık! Niye ki?”

“Birine yardım etmek, sevgili dostum, o kişiyi âciz görmek demektir; şayet bu kişi âciz değilse, onu o hale düşürmek ya da öyle görmek hem tiranlıktır hem de küçümseme. İnsan bir yandan başkasının özgürlüğünü kısıtlarken öbür yandan, bilinçsizce de olsa, başkasının küçümsebilir ve değersiz olduğu ya da özgürlüğe layık olmadığı ilkesinden yola çıkar.

Kendi örneğimize dönersek... Görüyorsunuz, bu son derece ciddi bir meseleydi. Gelecekteki toplum uğruna hiçbir teşekkür beklemeden emek veriyor, hatta bu toplumun asla gerçekleşmeyebileceği riskini bile göze alıyorduk. Bu-

raya kadar tamamdı. Ama özgür bir gelecek için emek verip resmen tiranlıktan başka bir şey ortaya çıkaramamak; sadece tiranlık da değil, yeni bir tiranlık, bizzat bizim, ezilenlerin birbirine uyguladığı bir tiranlık çıkarmak; işte bu kabul edilemezdi.

Kafa patlatıp durdum. Ortada bir yanlış, bir sapma vardı. Niyetimiz iyiydi; öğretilerimiz doğru görünüyordu; acaba yöntemlerimiz mi yanlıştı? Mutlaka öyle olmalıydı. İyi de yanlış tam olarak neredeydi? Buna kafa patlatıp durdum, düşünmekten çıldırmak üzereydim. Bir gün, böyle durumlarda hep olduğu gibi, aniden aklıma bir çözüm geliverdi. Anarşist teorilerim açısından en kutlu gündü bu; tabiri caizse anarşizmin tekniğini keşfettiğim gün.”

Dalgın bakışlarını bir an üstüme dikti. Ardından tavrını hiç bozmadan konuşmayı sürdürdü:

“Şöyle düşündüm: Karşımızda yeni bir tiranlık var, toplumsal kurgulardan türemiş bir tiranlık değil bu. Nereden türemiş o zaman? İnsan doğasından mı? Şayet öyleyse, elveda özgür toplum! İnsanların yalnızca doğal özelliklerinin –doğuştan gelen, doğaya borçlu oldukları, üstünde herhangi bir etkimizin olmadığı özelliklerin– geçerli olduğu bir toplumda, eğer ki sadece bu özelliklerin geçerli olduğu toplum bir tiranlık yığına eşdeğerse, böyle bir toplumun gelişi için kim parmağını kımıldatmak ister ki? İki de tiranlıkta elimizdekiyle kalalım, en azından alışığız, üstelik onu yeni bir tiranlıktan daha makul görmek kaderimizde var; ve doğrudan doğadan gelen bütün tiranlıklar gibi buna da isyan etmek mümkün olmayacaktır, tıpkı ölü-

mün kaçınılmazlığına ya da uzun boylu doğmak varken kısa doğmuş olmaya karşı devrim yapılamadığı gibi. Biraz önce de ortaya koymuştum, anarşist toplumun tesisi çeşitli sebeplerle mümkün olamadığı takdirde geriye en doğal ikinci seçenek olan burjuva toplumu kalır.

İyi de aramızda peydahlanan bu tiranlık sahiden doğal özelliklerden mi türemiştir? Hem doğal özellik dediğimiz nedir ki? Her insanın doğuştan sahip olduğu zekâ, hayal gücü, irade, vesaire seviyeleridir – tabii bunlar hep zihinsel özellikler, çünkü fiziksel doğal özelliklerin konumuzla alakası yok. Adamın biri, toplumsal kurgulardan türeyen sebeplere bağlı kalmadan bir diğerine emir veriyorsa, bunu mutlaka bir ya da birden fazla doğal özellik açısından üstün olduğundan yapar. Doğal özelliklerini kullanarak öteki üstünde egemenlik kurar. Ama ortada bir sorun vardır: Doğal özelliklerini kullanması meşru mudur, yani doğal mıdır?

Peki doğal özelliklerimizi nasıl doğal biçimde kullanabiliriz? Kişiliğimizin doğal amaçlarına hizmet ederek. İyi de, bir başkası üstünde egemenlik kurmak kişiliğimizin doğal amaçlarından biri olabilir mi? Olabilir; olabileceği bir örnek mevcuttur; egemenlik kurulan kişi bizim için düşman konumundaysa. Anarşistin gözünde düşman konumundaki kişi, elbette, toplumsal kurguların ve tiranlığın herhangi bir temsilcisidir; başka düşman yoktur, çünkü diğer herkes kendisi gibi insanlar ve doğal yoldaşlardır. İşte görüyorsunuz, bizler aramızda yaratmış olduğumuz tiranlığı kendi kendimize, doğal yoldaşlarımıza, hatta aynı ideali paylaştığımız için katmerli addedebileceğimiz yol-

daşlarımıza uyguluyorduk. Sonuç: Tiranlığımız toplumsal kurgulardan ve doğal özelliklerden türemediye yanlış bir uygulamadan, doğal özelliklerdeki bir sapmadan türemiş olmalıydı. Peki bu sapmanın kaynağı neydi?

İki kaynağı olabilirdi: Ya insanın doğası gereği kötücül olması, dolayısıyla da doğal özelliklerin hepsinin doğal olarak sapkın olmasından geliyordu; ya da insanlığın tiranlığı azdıran toplumsal kurgularla dolu bir ortamda uzun süre geçirmiş, haliyle de içgüdüsel olarak doğal özellikleri doğal olarak kullanmayı tiranlıkla bağdaştırıyor olmasından doğan bir sapkınlıktan. Acaba bu iki varsayımdan hangisi doğrudur? Buna tatmin edici –yani mantığa ya da bilime tamamen uyan– bir yanıt vermek imkânsızdı. Mantık bu sorun karşısında işe yaramaz, çünkü tarih ya da bilim tertibinden bir sorundur bu ve olguların bilinip bilinmemesine bağlıdır. Diğer yandan, bu durumda bilim de işimize yaramaz; çünkü tarihte ne kadar geriye uzanırsak uzanalım, insan denen varlığın hep bir tür toplumsal tiranlık sistemi altında yaşadığını görürüz, dolayısıyla insanın katıksız, tamamen doğal şartlarda yaşadığı takdirde nasıl davranacağını gözleme imkânımız yoktur. Bunu kesinlikle bilmemizin yolu olmadığı için en kuvvetli olasılığa meylederiz; en kuvvetli olasılık ise ikinci varsayımdadır. Doğal özelliklerin doğal yollardan sapkınlığa meyledebileceğini varsaymaktan ziyade –ki tanım gereği zıt bir durumdur bu– insanlığın tiranlık yaratan toplumsal kurgularla ezelden beridir süregelen beraberliği dolayısıyla her bireyin doğası gereği tiranlık kurmaya meyilli olduğunu varsaymak daha doğaldır. İşte bu yüzden kafası çalışan

herkes, tıpkı benim gibi, mutlak bir güvenle, ikinci varsayımda karar kılacaktır.

Demek ki kesin olan bir şey var. Günümüz toplumsal durumunda bir grup insanın, ne kadar iyi niyetli olsalar, toplumsal kurgulara karşı mücadele etmeye ve özgürlük uğruna emek vermeye ne kadar hevesli olsalar da, beraber çalışırken aralarında tiranlığın ortaya çıkmaması, yeni bir tiranlık yaratmamaları, bununla toplumsal kurguları desteklememeleri, teoride arzuladıklarını pratikte yok etmemeleri, yaygınlaştırmak istedikleri ideali istemsizce yıpratıp engellememeleri mümkün değildir. Ne yapmalı peki? Gayet basit. Hepimiz aynı amaç için emek vermeli, ama bunu birbirimizden ayrı yapmalıyız.”

“Ayrı mı!”

“Evet. Kurduğum mantık zincirini takip etmediniz mi?”

“Ettim.”

“Peki yaptığım çıkarımı mantıklı ve kaçınılmaz bulmuyor musunuz?”

“Buluyorum elbette. Sadece nasıl olabileceğini anlayamıyorum...”

“Hemen açıklayayım. Dedim ya: Hepimiz aynı amaç için emek vermeli, ama bunu birbirimizden ayrı yapmalıyız. Hepimiz aynı anarşist amaç için emek vermeli, esas gayemiz uğruna, gerek toplumsal kurguları yıkmak gerekse geleceğin özgür toplumunu yaratmak için her birimiz elimizden geldiğince katkıda bulunmalıyız; ayrı ayrı emek verirsek yeni bir tiranlık yaratmamız hiçbir şekilde mümkün olmaz, çünkü kimse başkasına etki edemez, dolayısıyla-

la kimse üstünde egemenlik kuramaz, özgürlüklerini kısıtlayamaz, yardım bahanesiyle askıya alamaz.

Böylece aynı anarşist amaç için ayrı ayrı emek verdiğimizde, iki üstünlük elde etmiş oluruz – hem emeğin gücü hem de yeni bir tiranlığın kurulmaması. Birliğimizden bir şey kaybetmeyiz, çünkü fikir birliğimiz bakidir ve aynı biçimde aynı amaç uğruna emek vermekteyizdir; anarşistliğimizden bir şey kaybetmeyiz, çünkü hepimiz özgür toplum uğruna çalışmaktayızdır; ama artık davamıza bilerek ya da bilmeden ihanet etmeyi bırakmış oluruz, zaten istesek bile hain olamayız, çünkü anarşizme tecrit altında katkıda bulunarak hem toplumsal kurguların habis etkisinden hem de bu etkinin bize doğa tarafından bahşedilen özelliklerdeki kalıtsal yansımalarından uzaklaşmış oluruz.

Elbette bu stratejinin tamamı benim toplumsal devrim hazırlık adını verdiğim döneme uygulanabilir. Burjuvazinin savunmaları yıkılıp toplumun tamamının anarşist öğretileri kabul etmeye hazır hale geldiği ve geriye bir tek toplumsal devrim kaldığında, işte o zaman, sıra son darbeyi indirmeye geldiğinde, ayrı ayrı eylem artık mümkün olmaktan çıkar. Zaten bu aşamada özgür toplum seviyesine ulaşmış olacağımızdan olaylar farklı biçimde gelişecektir. Bahsettiğim strateji sadece burjuva toplum ortamındaki anarşist eylemler için geçerlidir, tıpkı günümüzdeki toplum gibi, ya da eskiden üyesi olduğum grup gibi.

İşte bu – diye nihayet karara vardım! Aradığım asıl anarşist eylem yöntemi işte buydu. Beraberken hiçbir değerimiz yoktu, üstüne bir de aramızda tiranlık taşıyor, birbirimizi ve teorilerimizi yıpratıp engelliyorduk. Ayrıyken de

fazla bir şey başaramıyorduk, ama en azından özgürlükleri engellemiyor, yeni tiranlıklar yaratmıyorduk; başarılarımız az da olsa, herhangi bir zarar veya kayıp içermeyen gerçek başarıları. Böyle ayrı çalıştıkça kendimize daha fazla güvenmeyi, birbirimize ilişmemeyi, daha özgür olmayı, gerek kendimizi gerekse bizi örnek alacakları geleceğe hazırlamayı öğrenecektik.

Bu keşfime müthiş sevinmiştim. Derhal koşup yoldaşlarıma açtım... Hayatımda aptallık ettiğim nadir anlardan biridir. Keşfinin heyecanına öyle kapılmıştım ki yoldaşlarımda bana hak vereceklerini zannetmiştim.”

“Tabii ki hak vermediler.”

“Karşı çıktılar, sevgili dostum, ne dediysem karşı çıktılar! Kâh şiddetle kâh uysalca itiraz ettiler! Yokmuş öyle şey! Öyle şey olmazmış! Ama kimse var olanın ne olduğunu ya da nasıl olması gerektiğini söylemiyordu. Fikirlerimi ısrarla savundum, ama savunmalarına karşılık olarak sadece vekillerin mecliste cevapsız kaldıklarında gevelediklerine benzer basmakalıp cümleler duydum. Ne kadar ahmak ne kadar ödleklere çattığımı ancak o zaman anladım! Maskeleri düşmüştü. Aşağılıklar, köle olmak için gelmişlerdi dünyaya. Başkasının sırtından anarşist olmak istiyorlardı. Özgürlük istiyorlardı, yeter ki başkaları tarafından hazırlayıp kendilerine sunulsun, kralların dağıttığı payeler gibi bahşediliversin! Hemen hepsi böyle tiplerdi, bir sürü dalkavuk!”

“Kızdınız mı peki?”

“Kızmaz olur muyum! Öfkeden deliye döndüm! Resmen kudurdum! Açtım ağzımı yumdum gözümü. Aralarında

dan birkaçıyla az kalsın birbirimize giriyorduk. Sonunda yanlarından ayrıldım. Hepsinden uzaklaştım. O koyun sürüsünden öyle bir tikslenme geldi ki anlatamam! Az kalsın anarşizme inancımı kaybedecektim. Az kalsın bütün bu meseleleri umursamayı bırakacaktım. Neyse ki aradan birkaç gün geçince kendime geldim. Anarşist idealin böyle zevzeklerden çok daha üst seviyede olduğunu düşündüm. Onlar liberteryenliği bir oyun olarak görmüyorlar mıydı? Bense bu meseleleri asla oyun gibi görmüyordum. Mücadele edecek gücü ancak birbirlerine ilişerek bulabiliyorlar, tiranlıkla mücadele etmek isterken aralarında yeni bir tiranlık oluşturuyorlardı. Buyursunlardı, aptallar, başka işe yaramazlardı zaten. Ben bu kadar ucuza burjuva olacak değildim.

Gerçek anarşizmde her bireyin elinden geldiğince özgürlük yaratması ve toplumsal kurgularla mücadele etmesi gerektiği halihazırda belliydi. Ben de var gücümle özgürlük yaratacak ve toplumsal kurgularla mücadele edecektim. Gerçek anarşizme giden yolda kimse peşimden gelmek istemiyor muydu? Öyleyse yola kendim koyulurdum. Tek başıma, kendi olanaklarımla, kendi inancımınla, bir zamanlar yoldaşım olmuş kişilerin manevi desteğinden bile yoksun halde, koskoca toplumsal kurgulara karşı! Bunun hoş bir davranış ya da kahramanlık timsali olduğunu söylüyor değilim. Doğal bir davranıştı, o kadar. Madem bu yolda herkes birbirinden ayrı ilerlemeliydi, öyleyse benim de yanımda kimseye ihtiyacım yoktu. İdealim bana yeterdi. İşte kararımı bu prensipleri temel alarak, böyle koşullarda verdim; toplumsal kurgularla tek başıma mücadele edecektim.”

Başından beri giderek hararetlenen ve sürat kazanan söylevine kısa bir ara verdi. Çok geçmeden, daha sakin bir sesle, kaldığı yerden devam etti:

“Resmen bir savaş bu, diye düşündüm, benle toplumsal kurgular arasında bir savaş. Pekâlâ. Ben toplumsal kurgulara karşı ne yapabilirim? Emeğimi yalnız başıma veriyorum, ki hiç kimsenin üstünde tiranlık kurmayayım. Toplumsal devrim hazırlığına, insanlığın özgür topluma hazır hale getirilmesine ben bir başıma nasıl katkıda bulunabilirim? İki yöntemden birini seçmeliyim, önümdeki seçenekler bu ikisi; tabii ikisine birden başvurmam mümkün değil. Bu iki yöntemin biri dolaylı eylem, yani propaganda, diğeryse doğrudan eylem, türü fark etmez.

Aklıma ilk olarak dolaylı eylem geldi, yani propaganda. Bir başıma nasıl propaganda yapabilirdim? Gelişigüzel kişilerle konuşmalarda her fırsatta yapılan propagandanın yanında bilmek istediğim bir şey daha vardı: Acaba dolaysız eylem sayesinde anarşist faaliyetimi enerjik bir biçimde, yani somut sonuçlar alacak şekilde aktarabilecek miydim? Çok geçmeden öyle olmadığını gördüm. Ben ne hatibim ne de yazar. Demek istediğim, gerektiği takdirde topluluklara hitap edebilirim, elimden gazete makalesi yazmak da gelir; ama benim asıl merak ettiğim, dolaysız eylem konusunda uzmanlaştığım takdirde –diler hitap diler yazı türünde, ya da ikisinde birden– emeğimi başka konularda uzmanlaştırmaya nazaran anarşist davaya daha olumlu katkılarda bulunmaya mizacımın uygun olup olmadığını görmektir. Tabii eylemin etkisi propagandanınkinden fazla, yapıları icabı propagandacı olarak öne çıkan

bireyler hariç tutulduğunda – yani kitleleri heyecana getirip peşinden sürüklemeyi bilen büyük hatipler ya da kitaplarıyla insanları büyülemeyi ve inandırmayı becerebilen büyük yazarlar. Herhalde pek kibirli sayılmam, ama öyle olsam bile en azından taşımadığım niteliklerin kibrine kapılacak değilim. Hem, dediğim gibi, kendimi asla hatip ya da yazar olarak görmedim. Bu yüzden anarşist faaliyetlerimde dolaylı eylem yolunu izlemekten vazgeçtim. Başka seçeneğim kalmayınca mecburen doğrudan eylemi seçmek, yani gayretimi yaşama, gerçek yaşama aktarmak zorunda kaldım. Asıl mesele zekâ değil eylemdi. Pekâlâ. Öyle oldu.

Haliyle önceden açıkladığım temel anarşist eylem yöntemini pratiğe geçirmem gerekiyordu – yeni tiranlıklar kurmadan toplumsal kurgularla mücadele etmek, gelecekteki özgürlüğü şimdikinden kısmen de olsa yaratmak. İyi de bu nasıl pratiğe geçirilebilir ki?

Pratik anlamda mücadele ne demektir? Mücadelenin pratiğe dökülmüş hali savaş demektir, herhangi bir savaş olabilir bu. Toplumsal kurgularla nasıl savaşılır? Hatta daha da önemlisi, savaş nasıl kazanılır? Herhangi bir savaşta düşman nasıl alt edilir? Bunun iki yolu vardır: Ya öldürerek, yani yok ederek; ya da tutsak ederek, yani esir edip eylemsizliğe indirgeyerek. Toplumsal kurguları yok etmek benim elimden gelmezdi; toplumsal kurguları ancak toplumsal devrim yok edebilirdi. O gün gelene dek toplumsal kurgular sarsılıp yalpalayabilir, pamuk ipliğine bağlı hale gelebilirdi; ama yok edilmeleri ancak özgür toplumun gelişi ve burjuva toplumun mutlak çöküşüyle müm-

kün olabilirdi. Bu doğrultuda benim elimden gelecek en faydalı eylem, burjuva toplumu temsil eden sınıfların gelişigüzel bir üyesini yok etmektir – fiziksel anlamda yok etmek, yani öldürmek. Bu fikre biraz kafa yorduğumda tam bir saçmalık olduğunu gördüm. Farz edelim, toplumsal kurgular tiranlığının bir, iki, hatta bir düzine temsilcisini öldürmüş olayım. Sonuç? Toplumsal kurgular sarsılır mı? Sarsılmaz. Toplumsal kurgular bir avuç insana, hatta bazen tek bir kişiye bağlı olabilecek siyasi vakalardan farklıdır. Toplumsal kurgunun kötülüğü kendi içindedir, onun temsilcisi olmaktan öteye gitmeyen bireylerde değil. Üstelik, toplumsal düzene saldırı daima tepki doğurur; her şey aynı kalsa yine iyi, çoğunlukla kötüleşir. Dahası, diyelim ki, doğal olarak saldırıdan sonra herkes benim peşime düşsün, yakalanıp şu ya da bu şekilde etkisiz hale getirilirim. Diyelim ki bir düzine sermayedarı temizlemiş olayım. Neye yarardı ki bu? Etkisiz hale getirilmemle, ölümle olmasa, sadece hapisle veya sürgünle olsa bile, anarşist dava mücadele elemanlarından birini kaybedecekti; benim on iki sermayedarı toprağa sermem ise burjuva toplumun on iki elemanını yitirdiği anlamına gelmeyecekti, çünkü burjuva toplumu oluşturan elemanlar mücadele elemanı değil, tamamen pasif elemanlardır, zira ‘mücadele’ dediğimiz şey burjuva toplumu üyelerinde değil, toplumun temelindeki toplumsal kurguların bütünündedir.. Toplumsal kurgular insan değil ki silahla vuralım... Anlatabiliyor muyum acaba? Bir askerinin on iki tane düşman askerini öldürmesinden farklıydı bu; bir askerinin kalkıp düşman ordunun milletinden on iki sivil öldürmesine eşdeğerti. Bu

aptalca bir katliam sayılırdı, çünkü hiçbir savaş unsuru etkisiz hale getirilmemiş olurdu... Dolayısıyla toplumsal kurguları bütünüyle veya kısmen yok etmeyi aklımdan bile geçiremezdim. Öyleyse onlara boyun eğdirmem, boyun eğdirerek ve eylemsizliğe indirgeyerek alt etmem gerekiyordu.”

Aniden sağ elinin işaretparmağını bana doğrulttu.

“Ben de aynen böyle yaptım!”

Sonra hemen elini indirip konuşmayı sürdürdü:

“Toplumsal kurguların birincisinin, en önemlisinin hangisi olduğunu araştırmaya koyuldum. Boyun eğdirmem, eylemsizliğe indirgemem gereken öbürleri değil, bir tek oydu. En önemli toplumsal kurgu, en azından günümüzde, paradır. Paraya, ya da daha açık söylersek, paranın iktidarı ya da tiranlığına nasıl boyun eğdirebilirim? Etkisinden ve iktidarından kurtularak, etki alanından çıkıp onu kendi açımdan eylemsizliğe indirgeyerek. Kendi açımdan derken boşuna demiyorum, anlıyor musunuz? Zira onunla mücadele eden bendim; herkes açısından eylemsizliğe indirgesem buna boyun eğdirmek değil yok etmek denirdi, çünkü para denen kurgu tamamen sona ermiş olurdu. Önceden belirttiğim üzere, toplumsal kurguların ‘yok edilmesi’ ancak toplumsal devrim aracılığıyla, burjuva toplum çökertilirken beraberinde diğer kurguların da alaşağı edilmesiyle mümkündür.

Peki paranın iktidarına üstün gelmeyi nasıl başarabilirdim? En kolay çözüm, paranın etki alanından, yani medeniyetten uzaklaşmak olurdu; kırlara çekilip bitki kökleriyle beslenerek, pınarlardan su içerek, çıplak dolaşıp hay-

vanlardan farksız yaşayarak. Tüm zorluklarıyla birlikte toplumsal kurgularla mücadele etmek olmazdı bu; mücadelenin hiçbir türüsü değildi: düpedüz kaçmaktı. Tamam, insan mücadeleye girmezse yenilmiş de sayılmayabilir. Ama manevi açıdan yenilmiş sayılır, çünkü çarpışmamıştır. Farklı bir yöntem lazımdı – bir mücadele yöntemi, kaçış değil. Mücadele aracılığıyla paraya nasıl boyun eğdirebilirdim? Etkisinden ve tiranlığından nasıl sıyrılabilir, nasıl kaçınabilirdim? Bunun tek bir yolu vardı – para edinmek, etkisi hissedilmez hale gelene dek daha fazla edinmek; ne kadar fazla para kazanırsam etkisinin o kadar dışında kalacaktım. Bunu açıkça idrak ettiğimde, anarşist görüşlerimin gücüyle, aydın mantığımla gördüğümde, anarşizminin şimdiki safhasına geçtim – tacir ve banker safhasına, sevgili dostum.”

Fikrini dile getirirken yine şevke gelmişti, bir an durup soluklandı. Harareti tam sönmese de anlatmaya kaldığı yerden devam etti.

“Size anarşizmi bilinçli olarak ilk benimsediğimde karşıma çıkan iki mantık sorunundan bahsetmiştim, hatırlıyor musunuz? Peki bu sorunları mantık değil duygularıyla yapay olarak çözdüğümü söylediğimi de hatırlıyor musunuz? Sorunları mantık aracılığıyla çözmediğimi siz de güzelce vurgulamıştınız...”

“Hatırlıyorum, evet.”

“Peki daha sonradan size, doğru anarşist yöntemi nihayet bulduğumda, aynı sorunları mantıkla çözdüğümü söylediğimi hatırlıyor musunuz?”

“Evet.”

“Gelin, nasıl çözdüğümü anlatayım. Zorluklar şöyleydi: Yapılan iş ne olursa olsun, doğal, yani bencilce bir karşılık beklemeden çalışmak doğaya uygun değildir; karşılığında emeğin hangi amaca fayda sağlayacağını bilmeksizin emeğimizi bir davaya adanmak da doğaya uygun değildir. Söz konusu iki zorluk bunlardı ve mantığım aracılığıyla tek doğru yol olduğunu keşfettiğim anarşist eylem yöntemi tarafından çözüldü. Yöntemin sonucunda zenginleştim; bencilce karşılığı böyle aldım. Yöntemin asıl emeli özgürlüğe ulaşmaktı; paranın iktidarını alt ettiğimde, yani onun iradesinden kurtulduğumda özgürlüğe ulaşacaktım. Tamam, bu özgürlük sadece bana ait olacaktı, ama önceden de ortaya koyduğum gibi, herkes için özgürlük ancak toplumsal kurguların yok edilmesiyle, toplumsal devrimle mümkündür. Kesin olan bir şey var: Emelim özgürlükken ulaştığım özgürlük, gücümün yettiği özgürlüktür. Dikkatinizi çekerim: Yürüttüğüm mantık, bu anarşist yöntemi yegâne doğru yol ilan etmesinin yanında, her türlü anarşist yönetime karşı çıkan mantıksal zorlukları otomatik olarak çözmesiyle de doğruluğunu pekiştiriyor.

İşte ben de bu yöntemi benimsedim. Kolları sıvadım ve zenginleşerek para denen kurguya boyun eğdirmeye giriştim. Başardım da. Mücadele büyük olduğundan biraz vakit aldı, ama başardım. Tacir ve banker yaşamımın ayrıntılarını size anlatmama lüzum yok. Aslında yer yer ilginç olabilirdi, ama artık konumuzun dışında kaldı. Çalıştım, mücadele ettim, para kazandım; daha fazla çalıştım, daha fazla mücadele ettim, daha fazla para kazandım; so-

nuçta müthiş para kazandım. Hangi yöntemi uyguladığıma hiç aldırmadım – itiraf ediyorum, sevgili dostum, hiç aldırış etmedim, nasıl denk geldiyse öyle yaptım: istifçilik, vurgunculuk, haksız rekabet. Ne yani? Hem ahlaka hem doğaya ters toplumsal kurgularla mücadele ederken bir de yöntemle mi uğraşacaktım? Özgürlük uğruna ter döküp tiranlıkla mücadele ederken bir de hangi silahları kullanacağıma mı dikkat edecektim? Bomba atıp ateş eden aptal anarşist, bu yaptığının öldürmek olduğunu gayet iyi bilir, keza savunduğu öğretilerin ölüm cezasına karşı çıktığını da. Ahlaksızlığa saldırırken suç işler, çünkü ahlaksızlığı yok etmek için suç işlemenin meşru olduğunu zanneder. Eylem yöntemi aptalcadır; çünkü önceden de belirttiğim gibi, bu yöntemi anarşist yöntem olarak benimsemek hem yanlıştır hem de zararlı; ahlaki açıdan bakıldığında ise eylem yöntemi akıllıcadır. Benim izlediğim yöntem doğrudur, bir anarşist olarak, zenginleşmek için her yola başvurmuştum, üstelik nizami biçimde. Günümüzdeyse pratik ve aklı başında bir anarşistin kısıtlı hayalini artık gerçekleştirmiş bulunuyorum. Özgürüm. Canımın istediğini, elbette imkânlar dahilinde, yapıyorum. Eskiden anarşizm için sloganım özgürlüktü; şimdiyse özgürlüğe sahibim, kusursuzluktan uzak toplumumuzda sahip olmanın şimdilik mümkün olduğu özgürlüğe. Toplumsal kurgularla mücadele etmek istedim, ettim de; dahası, onları yendim.”

“Yavaş olun biraz!” dedim. “Buraya kadar tamam, ama gözden kaçırdığınız bir şey var. Yönteminizin zorunlu koştuğu şartlar, bizzat belirttiğiniz gibi, yalnızca özgürlük

tesis etmek değil, tiranlık tesis etmemek üstüneydi. Oysa siz bankerlik ettiğinizde, istifçilik, vurgunculuk ettiğinizde –kusura bakmayın ama bunlar sizin kelimeleriniz– tiranlık tesis etmiş oldunuz. Mücadele ettiğinizi söylediğiniz toplumsal kurguların herhangi bir temsilcisinden farksız bir tiranlık yarattınız.”

“Hayır, azizim, yanılıyorsunuz. Ben tiranlık yaratmadım. Toplumsal kurgularla mücadele yöntemimin sonuçlarından biri tiranlık olsa bile bu tiranlık benden kaynaklanmaz, dolayısıyla yaratıcısı ben değilimdir; toplumsal kurguların bir parçasıdır, benim sonradan eklediğim bir şey değildir. Bu tiranlık, doğrudan toplumsal kurguların tiranlığıdır; benimse toplumsal kurguları yok etmem mümkün değildi, buna girişmedim bile. Yüzüncü kez tekrarlıyorum: Toplumsal kurguları ancak toplumsal devrim yok edebilir; o gün gelene dek, benimki gibi kusursuz bir anarşist eylemin yapabileceği tek şey, toplumsal kurgulara boyun eğdirmektir, sadece bu yöntemi pratiğe döken anarşist açısından boyun eğdirmek, çünkü yöntem bu kurguların daha yaygın biçimde boyun eğdirilmesine müsaade etmez. Mesele tiranlık kurmamak değil, *yeni* bir tiranlık kurmamak, olmayan yerden tiranlık türetmemektir. Anarşistler, birlik halinde çalışarak, önceden bahsettiğim gibi birbirlerini etkileyerek, kendi aralarında, toplumsal kurgulardan ayrı ve farklı bir tiranlık tesis ederler; yeni tiranlıktan kastım işte budur. Bu tiranlığı ben yaratmadım. İstesem de yaratamazdım, yöntemimin koşulları müsaade etmezdi. Hayır, sevgili dostum; ben sadece özgürlük tesis ettim. Bir kişiyi özgürleştirdim. Kendimi özgürleştirdim. Yöntemim, önceden

belirttiğim gibi, doğru olan tek anarşist yöntem, daha fazlasını özgürleştirmeme müsaade etmedi. Gücümün yettiğini özgürleştirdim.”

“Pekâlâ, size hak veriyorum, ama bu mantığa göre, toplumsal kurguların hiçbir temsilcisinin tiranlık etmediğini sanacağız neredeyse.”

“Etmiyor zaten. Tiranlık toplumsal kurgulara aittir, onları ete kemiğe büründüren insanlara değil; bu kişiler, tabiri caizse, kurguların tiranlık ederken kullandığı araçlardır, tıpkı katilin araç olarak bıçak kullanması gibi. Bıçakları ortadan kaldırırsak katillerin de sonunun geleceğini düşünmüyorsunuz herhalde. Bakın, dünyadaki bütün sermayedarları yok edebilirsiniz, ama sermayeyi yok etmezseniz ertesi gün sermaye, başka insanların elinde, onların aracılığıyla tiranlığına kaldığı yerden devam edecektir. Oysa sermayedarları değil de sermayeyi yok ederseniz, kaç sermayedar kalır geriye? Anlatabiliyor muyum?”

“Tabii, haklısınız.”

“Arkadaşım, beni illa suçlayacaksanız, olsa olsa, toplumsal kurguların tiranlığına azıcık –çok çok az– katkıda bulunmakla suçlayabilirsiniz. Öbür iddianız saçma, çünkü önceden belirttiğim gibi, benim yaratmış olamayacağım ve yaratmadığım tiranlık başka bir tiranlıktır. Hem iddianızın bir zayıf noktası daha var: Aynı mantıkla, vatani için mücadele eden bir generali, ordusunun galibiyete ulaşmak için feda ettiği asker sayısı üstünden ülkesini zarara uğratmakla da suçlayabilirsiniz. Oysa kayıp vermeden savaş kazanılmaz. Amaca ulaşıldığı sürece gerisi...”

“Pekâlâ, ama bir şey daha var... Gerçek anarşist, öz-

gürlüğü sadece kendisi için değil, başkaları için de ister. Bana kalırsa bütün insanlık için özgürlük ister.”

“Kuşkusuz öyle. Ama önceden dediğim gibi, yegâne anarşist yöntem olarak keşfettiğim yönetime göre herkes kendi kendini özgürleştirmelidir. Ben kendimi özgürleştirdim; aynı anda hem kendime hem de özgürlüğe karşı yükümlülüğümü yerine getirdim. Niçin diğer yoldaşlarım da aynısını yapmadılar? Onları ben engellemedim ki. Asıl suç bu olurdu, onları engelleseydim suç işlemiş olurdu. Hem doğru anarşist yöntemi onlardan gizlemiş de değilim; keşfeder keşfetmez hepsine açıkça anlattım. Yöntemin kendisi daha fazlasını yapmama engel oldu. Başka ne gelirdi ki elimden? Onları benimle aynı yolu izlemeye mi zorlayacaktım? Bunu yapabilecek gücüm olsaydı bile yapmazdım, çünkü özgürlüklerini ellerinden almış olurdu, bu durum benim anarşist ilkelerime tersti. Onlara yardım mı edecektim? Aynı sebepler dolayısıyla bu da mümkün değildi. Ben hayatta kimseye yardım etmedim, etmem de, çünkü yardım edersem başkasının özgürlüğünü kısıtlamış ve kendi ilkelerime ters düşmüş olurum. Sizse kalkmış beni sayım daha fazla olmadığı için eleştiriyorsunuz. Üzerime düşen özgürlük görevini elimden geldiğince yerine getirebilmiş olmamı niye eleştiriyorsunuz? Niye önce kendi görevini yerine getirmeyenleri eleştirmiyorsunuz?”

“Hakkınız var, dostum. Ama bu kişilerin sizinle aynı şeyi yapmamış olmaları muhtemelen sizden daha az akıllı olmalarıyla ilgili, ya da iradelerinin zayıf olmasıyla, ya da...”

“Ah, sevgili dostum, bahsettikleriniz doğa kaynaklı

eşitsizlikler, toplum kaynaklı değil. Anarşizmin bunlarla hiç alakası yok. Zekâ ya da irade seviyesi bireylerin kendisi ve doğa ile bağlantılıdır; toplumsal kurguların zerre katkısı bulunmaz. Kimi doğal özelliklerin, önceden de bahsettiğim gibi, insanlığın toplumsal kurgularla uzun süre beraber yaşamasıyla sapkınlığa uğradığını varsayabiliriz; ancak bu sapkınlık, özelliğin –tamamen doğa tarafından bahşedilen– seviyesinden değil, kullanım şeklinden kaynaklanır. İnsanın akılsız ya da iradesiz oluşu bu özelliklerin kullanım şekliyle değil seviyesiyle alakalıdır. Boşuna demiyorum: Bu doğal eşitsizlikler üzerinde kimsenin gücü yoktur, toplumsal değişimle şekillendirilemez, tıpkı benim uzun boylu, sizinse kısa olamayacağınız gibi.

Ama bir istisna var... Şayet kişinin doğal özelliklerindeki kalıtımsal sapma mizacını etkileyecek raddeye geldiyse durum değişebilir. Evet, biri köle doğabilir, doğal açıdan bir köle olarak dünyaya gelmiş, dolayısıyla özgürleşmek için hiçbir gayret gösteremiyor olabilir. Ama bu durumda... bu durumda böyle insanların özgür toplumla ya da özgürlükle ne alakaları olabilir ki? Bir insan köle doğduysa özgürlük mizacına ters düşeceğinden, onun için bir tiranlık-tan farksız olacaktır.”

Kısa bir suskunluk oldu. Derken kahkahayı bastım.

“Sahiden de anarşistmişsiniz,” dedim. “Ama bir yandan da insanın gülesi geliyor, bütün anlattıklarınıza rağmen sizi öbür anarşistlerle kıyaslayınca.”

“Dostum, size halihazırda anlattım, açıkladım, şimdi bir kez daha tekrarlıyorum. Aradaki fark belli: Onlar sadece teoride anarşist, bense hem teoride hem pratikte anar-

şistim; onlar gizemci anarşistler, bense bilimsel anarşistim; onlar sinen anarşistler, bense mücadele eden ve özgürleştiren bir anarşistim. Uzun lafın kıyası, onlar sahte anarşist, *bense* halis anarşistim.”

Bunun üstüne masadan kalktık.

Lizbon'da yaşıyan bir adam,
bir zamanlar koyu bir anarşist
olduğunu duyduğu ahbabına işin
aslını sorduğunda ondan şu cevabı
alır: “Eskiden de öyleydim, şimdi de
öyleyim!” Ona göre bankerlik,
modern dünyada yapılabilecek
tek anarşist eylemdir. Doğanın
adaletsizliklerini yenmenin tek yolu
varlıkla özgürleşmekse, teoride ve
pratikte anarşist olmanın tek yolu
da burjuvanın saflarına katılmaktır.
Fernando Pessoa, “diyalektik
fabl”ında insan varoluşunun temel
çelişkilerinden birini yüzümüze
vuruyor.

#portekizmodernleri #burjuva #anarşizm #zenginlik
#toplum #özgürlük

canyayinlari.com | f | i | t | canyayinlari

12 TL

uzun öykü

ISBN 978-975-07-4573-7

9 789750 745737